

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

PFU-SAK NR. 384/15 A+B

KLAGER: A: Kyrre Lien, B: Eskil Wie Furunes
ADRESSE:
PUBLIKASJON: Aftenposten (A-magasinet)
PUBLISERINGSDATO: 18.12.2015
STOFFOMRÅDE: Diverse
SJANGER: Aktualitet
SØKERSTIKKORD: Bildebruk, montasje, manipulerte bilder, fotografiets troverdighet
REGISTRERT: 18.12.2015 og 08.01.2016
BEHANDLET I PFU: 18.02.2016
BEHANDLINGSTID: 60 (40) dager
KLAGEGRUPPE: Fagpersoner
PFU-KONKLUSJON:
HENVISNING VVPL.:
OMTALE/ANONYM.:
MERKNADER:

SAMMENDRAG:

Aftenposten publiserte **fredag 18. desember 2015** på forsiden av **A-magasinet** et bilde som viste flere hester (frontalt) i flokk som kommer løpende i full fart. Tittelen på forsiden var «**RIR FLERE HESTER**» og i henvisningsteksten sto det:

«**På to tiår er antall nordmenn i salen doblet. Hva skjedde?**»

Hovedsaken i A-magasinet, som ble dekket på sidene 12–25, hadde tittelen «**PENGEGALOPPEN**», og handlet om nordmenns økende interesse for hest. I ingressen sto det:

«**Tusenlappene sitter løst når nordmenn følger hestedrømmen.**»

Fredag 22. januar 2016 publiserte **Aftenposten** en presisering i **A-magasinet**, i toppen av siden hvor magasinet leder publiseres. I presiseringen under tittelen «**A-magasinet presiserer**» sto det:

«**Coveret på A-magasinet 18. desember var illustrert med tre galopperende hester. Vi skrev at dette var et omslagsfoto kreditert mariait/Shutterstock/NTB Scanpix. Illustrasjonen skulle vært merket fotomontasje.**»

KLAGEN:

Klager A er en fotograf som mener Aftenposten har publisert «et manipulert forsidebilde under dekke av å være et autentisk dokumentarisk foto». Dette mener han er et brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 4.11 (vern om det journalistiske fotografiets troverdighet etc.).

Klager viser til bilder vedlagt klagen og opplyser at forsidebildet er «funnet hos illustrasjonsbyrået Shutterstock (vedlegg 2.1)», der han har funnet «flere bilder av samme motiv, men hvor både hester, bakgrunn og andre elementer er tydelig manipulert (vedlegg 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9)».

Klager anfører: «Illustrasjonen på forsiden av A-magasinet krediteres med 'omslagsfoto: mariait/Shutterstock/NTB Scanpix'. Du må bla videre inn til innholdsfortegnelsen og finne krediteringen. Det presenteres der som et autentisk dokumentarisk foto.» Etter klagers mening er bildet derfor ikke merket i tråd med VVp-punkt 4.11, og klager mener A-magasinet gjennom mangel på merking av bildebruken «degraderer det journalistiske bildet».

Klager bemerker: «Publikasjonen har selv ansvar for å kunne verifisere at bilder de publiserer faktisk er autentiske, og ikke datamanipulert. Bilder fra nevnte leverandør er i bransjen kjent for å levere nettopp manipulerte illustrasjonsbilder. Problemet oppstår når forsidebildet for det utrente øyet fremstår som et autentisk fotografi, men i virkeligheten er digitalt konstruert. Bruken av bilder slik A-magasinet presenterer her, bryter ned troverdigheten pressefotografiet har opparbeidet seg i norsk presse. Blir dette normen, kan vi ikke lenger stole på at bildene i A-magasinet følger VVP.»

Klager B er student i fotojournalistikk. Han mener som klager A at publiseringen bryter med VVp-punkt 4.11, fordi det ikke fremgår at bildet er en montasje. Klager anfører: «[D]et er kritisk for det journalistiske fotografiets troverdighet hvis vi tillater dette. Det er lett å tro det er ekte, hvis du ikke bruker tid på å finne originalkilden hos Shutterstock (hvor de samme hestene er å finne i et titalls andre bilder).»

Sekretariatet ba Aftenposten først om en kort redegjørelse, men besluttet etter å ha mottatt redegjørelsen (og klage B) at det igangsettes ordinær tilsvarsrunde.

FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING:

Partene har vært i kontakt med sikte på å løse saken i minnelighet, uten at dette har ført fram.

TILSVARSRUNDEN:

Aftenposten (A-magasinet) avviser at publiseringen innebærer et brudd på god presseskikk, og anfører: «A-magasinet forsidebilde fredag 18. desember 2015 var åpenbart ikke et forsøk på å visuelt dokumentere at stadig flere nordmenn rir.» Avisen opplyser at forsidebildet derimot ble valgt ut som et «symbolfoto».

Slik Aftenposten ser det, er det setning nummer to i Vær Varsom-plakatens punk 4.11 som er den sentrale i vurderingen av foreliggende klagesak: «Bilder som brukes som dokumentasjon må ikke endres slik at de skaper et falskt inntrykk.» Aftenposten spør: «Har vi lurt leserne? Og hva har vi i så fall lurt leserne til å tro? At hester løper i flokk?»

Aftenposten kan ikke se at bildet er presentert som «et autentisk dokumentarisk foto», og anfører: «Omslagsbildet ble ikke brukt som dokumentasjon eller manipulert for å skape et falskt inntrykk, men for å formidle en drøm som går i oppfyllelse for stadig flere nordmenn. Slik har også de fleste av oss oppfattet det.»

Slik redaksjonen ser det, er forsider av dette slaget heller ikke noe nytt: «A-magasinet har, i likhet med en rekke velrenommerte internasjonale magasiner, lang tradisjon for å bruke tematiske covere – se eksempler i vedlegg 2. Magasinforsider har en helt annen funksjon enn f.eks. en avisforside. Dette er leserne vant til og skjønner. Coveret skal gi identitet og oppmerksomhet om selve magasinet. Reportasjen er noe helt annet, og det ville være utenkelig å bruke et slikt bilde i selve reportasjen. Noe vi da heller ikke gjorde i dette tilfellet.»

Aftenposten viser i sin argumentasjon for frifinnelse til tidligere PFU-avgjørelser, og skriver: «Felles for disse er at PFU først har felt der noen er misledet, krenket eller lurt. (...) Det er ikke en presseetisk krenkelse i seg selv at bildet er en montasje.»

Når det gjelder hvor bildet kommer fra, forklarer Aftenposten at det ble hentet fra Shutterstock-basen hos Scanpix, og at redaksjonen «har brukt det uendret». Etter redaksjonens mening er bildet tydelig kreditert på innholdssiden. Aftenposten erkjenner imidlertid: «Selv om det for oss var opplagt at dette var et illustrasjonsbilde, og de fleste oppfatter det sånn, burde vi ha understreket dette ytterligere gjennom å merke det med "omslagsillustrasjon" eller "fotomontasje", i stedet for "omslagsfoto". Derfor har vi også, i forlengelsen av en god dialog med de to klagerne, presisert at omslagsbildet fredag 18.12.15 var en fotomontasje – vedlegg 3.»

Hva gjelder anklagen om at «at A-magasinet degraderer det journalistiske bildet ved bruk av fotomontasjer uten tydelig merking», avvises den på det sterkeste. Redaksjonen påpeker: «A-magasinet har lang tradisjon for å prioritere fotodokumentarer og styrke det journalistiske bildet. Vi har – og vil fortsette å ha – en streng praksis når det gjelder retusjering og manipulering av bilder. Vi vil også fortsette å merke bilder, illustrasjoner og fotomontasjer tydelig.»

Klager A fastholder at bildet er presentert som et «autentisk dokumentarisk bilde (...) all den tid det ikke er tydelig merket som manipulert». Klager anfører: «Som leser og journalist så tar jeg for gitt at bilder som står på trykk i Aftenposten er et journalistisk produkt, og at det er tatt etter gjeldene VVP. Med mindre noe annet fremgår veldig tydelig. Altså at bildene i A-magasinet er autentiske dokumentariske bilder, med mindre det dreier seg om tegninger, eller tydelige montasjer, noe deres forside opplagt ikke gjør.»

Hva gjelder Aftenpostens argumentasjon om at leserne er vant med denne typen forsider, innvender klager: «Det er ingenting i veien med konseptuelle forsider, men da må det være tydelig for leseren hva det faktisk er. En leser skal være trygg på at bilder de ser på trykk i Aftenposten er et journalistisk produkt, ikke en digital manipulasjon gjort av en stockbilde-fotograf i Russland. En fotograf som helt opplagt ikke jobber i tråd med VVP.»

Med hensyn til selve manipulasjonen i bildet, forklarer klager: «Som tidligere innsendte vedlegg viser, består bildet av flere manipulerede elementer, med flere hester som opplagt ikke løper sammen. Disse er manipulert inn i etterkant av opptaket, noe en ser på hvordan fokusplanet ligger. Det er umulig at alle tre hestene ville vært skarpe samtidig. Himmel og andre elementer er også manipulerede. At et manipulert bilde av villhester i Russland blir brukt til å selge en 14-siders reportasje om nordmenn som rir, er også helt uforståelig for klager og igjen misvisende ovenfor leserne.»

Klager siterer for øvrig fra [PFU-sak 322/13](#), der Agderposten ble felt for å ha manipulert (digitalt) et reportasjebilde (en buss som egentlig stod stille fremsto som tilsynelatende i full fart, sekr.anm.): «“Selv ikke en merking av det påklagede bildet, ville etter flertallets mening gjort publiseringen presseetisk akseptabel. Utvalget har tidligere understreket at en eventuell merking uansett ikke opphever kravet om å unngå bildemanipulasjoner som ved første øyekast er egnet til å skape falske inntrykk, slik Vær Varsomplakatens punkt 4.11 må forstås.”» Slik klager ser det, gjelder dette også denne saken.

Klager B mener Aftenposten ignorerer tredje setning i VVP-punkt 4.11: «Manipulerte bilder kan bare aksepteres som illustrasjon når det tydelig fremgår at det dreier seg om en montasje.» Klager skriver: «Aftenposten har ikke på noen måte **tydelig** gjort det klart at dette er en montasje. Altså, enkelt og greit, de har **brutt** VVP 4.11.» (Klagers utheving, sekr.anm.)

Videre kommenterer klager Aftenpostens argument om at bildet ikke ville bli brukt i selve reportasjen: «Her ligger hele poenget. Det er utenkelig å bruke manipulerede bilder for å dokumentere virkeligheten. Likevel gjør de det på selveste forsiden av magasinet – uten å merke i det hele tatt. Konflikten her ligger i om bildet kan aksepteres som et tematisk grep eller om det er et umerket, manipulert og retusjert fotografi. Og det er jo et **umerket** fotografi som er **manipulert** og **retusjert**.» (Klagers utheving, sekr.anm.)

Klager uttrykker også frustrasjon over at Aftenposten bare går ut fra at de fleste leserne vil oppfatte bilde som en illustrasjon. Klager anfører: «Har Aftenposten gjennomført en spørreundersøkelse? (...) Vi journalister skal ikke påstå at folk flest mener noe, når vi ikke kan fastslå at folk flest forstår noe. Vi skal presentere fakta. Dette er hele poenget mitt. Hvis en avis er så lemfeldig med faktaopplysninger at de ikke en gang klarer å merke et manipulert foto som manipulert, hvordan skal vi stole på noe som helst de presenterer? Og når de nå mener at 'alle' forstår at dette er manipulert. Jeg, og jeg sier dette helt ærlig, trodde ikke på folk da de sa at dette var et manipulert bilde.»

Også klager B viser til hva PFU har uttalt i klagesak 332/13. Han siterer blant annet følgende: «Når det gjelder det journalistiske fotografiet, det vil si fotografiet som dokumentere noe som skjer, mener utvalgets flertall at det verken skal fjernes eller legges til elementer i et slikt bilde. Utvalget mener det handler om fotografiets dokumentasjonsverdi, og at publikum må ha størst mulig tillit til at fotografiet er sannferdig. Overtrampet i dette tilfelle er selvsagt relativt lite, og sett i forhold til det som dokumenteres, uviktig. Men prinsippet er det samme.»

På bakgrunn av anfører han at Aftenposten bør felles for å ha brutt god presseskikk.

Aftenposten har ikke hatt ytterligere kommentarer, og tilsvarende ble dermed avsluttet.